

Idą powstańcy znów na bój (1919-21)

Opracowanie historyczno-literackie

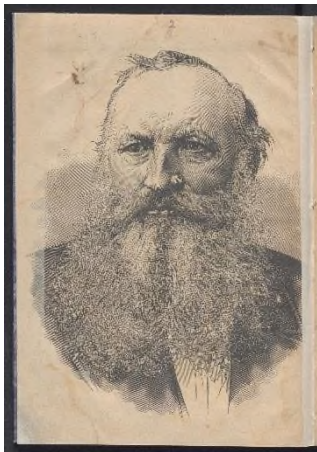
Idą powstańcy znów na bój (1919-21)

muzyka: autor nieznany

słowa: Maksymilian Piętka

„Idą powstańcy znów na bój”, to polska pieśń związana z Pierwszym Powstaniem Śląskim¹ z 1919 roku.

Nota historyczna

Portret Karola Miarki w książce z 1880 r. pt. „Karol Miarka: kartka z dziejów Górnego Szlązka”. Źródło: Polona

W XIX wieku pruska polityka obudziła wśród Ślązaków polską świadomość narodową rozbudzaną przez takich działaczy jak np. Karol Miarka².

Kiedy wraz z rokiem 1918 dogasała I Wojna Światowa nadchodził czas wielkiej zmiany, na którą przez wiele lat czekali jego uczniowie. Służący przymusowo w pruskich mundurach właśnie wracali do domów z różnych frontów tamtej strasznej wojny.

Tysiące z nich na zawsze pozostało na wojennych cmentarzach, ale ci, którzy ocalili wracali z gorącym postanowieniem walki o to, żeby już nigdy nie musieli ginąć w obcych mundurach za wrogą sprawę. 'Wielka Wojna' ugruntowała przekonanie, że nadszedł czas wyrwania Śląska z pruskiej podległości. Polskie organizacje

niepodległościowe na Górnym Śląsku zaczęły pod koniec 1918 roku szykować powstanie.

Znaczącą rolę mieli w nim odegrać weterani z pruskiej armii, walczący tym razem pod własnymi barwami za swoją sprawę.

¹ I Powstanie Śląskie -wystąpienie zbrojne zorganizowane przez Polską Organizację Wojskową Górnego Śląska mające na celu przyłączenie Górnego Śląska do Polski. Rozpoczęło się z rozkazu Maksymiliana Iksa lub osoby z kręgów dowódczych POW Górnego Śląska wbrew woli rządu polskiego i Wojciecha Korfanteo w północnej części powiatu pszczyńskiego w nocy z 16 na 17 sierpnia 1919 r. i trwało do 24 sierpnia tego roku. Powstańcami niezadowolonymi z terroru i represji niemieckich dowodził Alfons Zgrzebniok. Powstanie objęło powiaty: katowicki, lubliniecki, pszczyński, rybnicki, tarnogórski oraz część raciborskiego. Zaangażowanie militarne od 14 lutego 1919 r. w wojnę z Rosją sowiecką na wschodzie Polski uniemożliwiło rządowi poparcie tego powstania. Dlatego zakończyło się ono przegraną i ucieczką powstańców przed represjami na teren Polski. W 1920 r. wybuchło II powstanie śląskie. [Artykuł na Dzieje.pl](#), [Audycja na Polskie Radio](#), [Strona na Wikipedii](#)

² Karol Miarka zwany Starszym lub Ojcem (ur. 22 października 1825 w Pielgrzymowicach, zm. 15 sierpnia 1882 w Cieszynie) – polski działacz społeczny na Górnym Śląsku, nauczyciel, pisarz, publicysta i drukarz. Inicjator utworzenia i organizator wielu polskich organizacji społecznych oraz gospodarczych. [Artykuł na Znani Mikołowianie](#), [Strona na Wikipedii](#)

ŚPIEWNIK NIEPODLEGŁOŚCI

Główną siłą polskiego oporu była Polska Organizacja Wojskowa Górnego Śląska³. Jej dowództwo stawiało na rozstrzygnięcie zbrojne, co było sprzeczne z generalną linią polskiego ruchu na Śląsku, zmierzającego do rozstrzygnięć politycznych. Niemcy nie zamierzali ustępować polskim aspiracjom w żadnej kwestii, więc sytuacja z czasem doszła do takiego wrzenia, że wystarczyła iskra dla spowodowania wybuchu.

W pierwszych dniach sierpnia 1919 Niemcy, zwolnieni ze znienawidzonego przez Polaków Górnos Śląskiego Korpusu Ochotniczego⁴, powrócili do pracy w kopalniach i hutach. Polacy odpowiedzieli na to strajkami, popartymi również przez niemieckich komunistów i socjaldemokratów.

15 sierpnia pod kopalnią w Mysłowicach niemiecki Grenschutz⁵ otworzył ogień do strajkujących.

Zginęło 7 górników⁶. Następnego dnia dowództwo

górnos Śląskiej POW objął Józef Grzegorzek⁷. Tego samego dnia w nocy rozpoczęło się I Powstanie Śląskie.

POWGS przystąpiła do niego nieprzygotowana, bez dostatecznej ilości broni i planów operacyjnych. Dodatkowo niemieckie aresztowania zdekompletowały jej dowództwo.

I Powstanie Śląskie. Oddział Grenschutzu: fotografia grupowa. Uzbrojenie żołnierzy: granaty trzonkowe Stielhandgranate 17 i lekki karabin maszynowy MG 08/15 (1919 r.). Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

³ Polska Organizacja Wojskowa Górnego Śląska (skr. POW Górnego Śląska lub POW G.Śl.) – nadzorowana i współtworzona przez Oddział VI (późniejszy II) Sztabu Generalnego Wojska Polskiego i Nacelną Radę Ludową. Autonomiczna górnośląska organizacja konspiracyjna do walki nieregularnej, podjazdowej o secesję Górnego Śląska od Rzeszy Niemieckiej i przyłączenie go do Polski. Organizacja ta powstała 11 stycznia 1919 w Katowicach. Była główną polską siłą zbrojną w powstaniach śląskich 1919–1921. [Artykuł na Tobie Polsko](#), [Strona na Wikipedii](#)

⁴ Górnos Śląski Korpus Ochotniczy – Oberschlesisches Freiwilligen-Korps (pol. Górnos Śląski Korpus Ochotniczy) – niemiecka organizacja paramilitarna, aktywnie biorąca udział w utrzymywaniu porządku wśród ludności kresów wschodnich Górnego Śląska, głównie w zakładach pracy, istniejąca od stycznia do lipca 1919 roku. [Strona na Wikipedii](#)

⁵ Grenschutz Ost (niem., dosłownie „Ochrona Granic Wschód” albo „Straż Graniczna Wschód”) – powstała w latach 1918–1919 paramilitarna formacja ochotnicza działająca na wschodnich rubieżach Republiki Weimarskiej razem z Freikorpssem i Selbstschutzem. Zbrojnie przeciwstawiała się odłączeniu terenów wschodnich od Niemiec. [Strona na Wikipedii](#)

⁶ Masakra w Mysłowicach: [Artykuł na Historia Mniej Znana](#)

⁷ Józef Grzegorzek (ur. 5 marca 1885 w Markłowicach Dolnych, zm. 16 kwietnia 1961 w Katowicach) – polski działacz narodowy, przywódca powstania, uczestnik akcji plebiscytowej i III powstania śląskiego. [Strona na Wikipedii](#)

Chaos organizacyjny próbował opanować Alfons Zgrzebniok⁸ tworząc jednolity sztab. Mimo początkowych sukcesów powstańców, ostatecznie wygrała niemiecka przewaga liczebna i sprzętowa. Już 24 sierpnia Alfons Zgrzebniok wydał rozkaz zaprzestania walki. Ratując się przed niemieckimi represjami ponad 9 tysięcy powstańców przeszło za kordon, na teren państwa polskiego. Pomimo klęski zbrojnego wystąpienia i późniejszych represji Niemcy przegrali listopadowe wybory komunalne, obsadzając mniej niż 40% miejsc w poszczególnych radach. Zaskakująco dobry wynik dał Ślązakom nadzieję na zwycięstwo w plebiscycie mającym odbyć się pod międzynarodowym nadzorem. Nie odpuścili i zaczęli szykować następne powstanie – tym razem znacznie lepiej zorganizowane, uzbrojone i wyposażone.

Alfons Zgrzebniok. Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

Analiza tekstu

Zbrojna walka o polskość Górnego Śląska od razu stała się tematem śląskich pieśni. „Idą powstańcy znów na bój” to utwór anonimowego autora. Jego powstanie datujemy na rok 1919. „Znów” w tytule wydaje się sugerować późniejszy czas, nie jest to jednak argument przesądający. Słowo to może odnosić się do udziału Górnos Ślązaków we wcześniejszych powstaniach – na przykład w Powstaniu Styczniowym. Tekst składa się z trzech zwrotek zawierających proste przesłanie żołnierskiego manifestu. Pierwsza zwrotka to zapowiedź zbrojnej walki powstańców z „odwiecznym wrogiem” (Niemcami). Zasadnicze jest podkreślenie, że idą się bić nie dla honorów i sławy, ale za wolność. Druga zwrotka skierowana jest do „Braci po tamtej stronie”. Chodzi o Polaków za kordonem, czyli ówczesną granicą między Polską i Górnym Śląskiem. Powstańcy zapowiadają, że kiedyś też staną w ich obronie i razem będą walczyć za Polskę. Ostatnia zwrotka zawiera konkretny program ustalenia polsko – niemieckiej granicy na Odrze i Nysie (czyli tam, gdzie jest obecnie). Postulat oderwania od Prus całego Śląska sam w sobie jest ciekawostką, ze względu na bardziej rzadkie występowanie w popularnych pieśniach z tamtego czasu.

⁸ Alfons Alfred Zgrzebniok pseudonim „Rakoczy” (ur. 16 sierpnia 1891 w Dziergowicach, zm. 31 stycznia 1937 w Marcinkowicach) – polski nauczyciel, działacz samorządowy, śląski działacz polityczny, komendant powstań śląskich, według długoletniej tradycji historiograficznej jeden z założycieli Związku Powstańców Śląskich, choć faktycznie nie brał udziału w tym procesie, „prawa ręka” wojewody pomorskiego Stefana Kirtiklisa, wicewojewoda białostocki. [Artykuł na Dzieje.pl](#), [Strona na Wikipedii](#), [Artykuł na ABC Niepodległość](#)

ŚPIEWNIK NIEPODLEGŁOŚCI

Wspomniana w tekście „pomoc z północy” to zapewne oczekiwania wsparcia od Polaków z wolnej wówczas części Polski.

Sprawdziło się to w następnych powstaniach, które otrzymały znaczną pomoc kadrową, materiałową jak i sprzętową zza kordonu. Pieśń kończy się pochwałą wolności za którą powstańcy „znów idą w bój”.

Opracował: Piotr Pacak

Projekt jest współfinansowany ze środków darowizny otrzymanej od
Fundacji LOTTO